

Elever i risiko for ordblindhed og adgang til Nota; afsluttende rapport fra ad hoc-gruppe 2017 - 2020

Visti Søvsø Hansen, leder af KCL Aarhus og medlem af Roals styregruppe (nu pensioneret)

Annette Klint, læsekonsulent Kalundborg Kommune og medlem af Roals styregruppe (nu Læseråd)

Karen Bangert, konsulent i Ordblinde/Dysleksiforeningen i Danmark (nu Nyreforeningen)

Baggrund

Den nye tværgående ordblindetest blev lanceret af Undervisningsministeriet i 2015. Indtil da havde kommuner og fagpersoner benyttet sig af forskellige test for at kunne afgrænse ordblindhed. Det var heller ikke alle kommuner, der anerkendte ordblindhed som en indlæringsvanskelighed med det til følge, at ordblinde elever i folkeskolerne ikke havde mulighed for at få den støtte og tilrettelæggelse af undervisningen, de havde brug for. Med den tværgående ordblindetest, der kan anvendes fra marts 3. klasse, fik fagpersoner i skolerne et værktøj, der var ensartet, og som overvejende alle professionelle anerkendte som en test, der kunne afgrænse dysleksi.

Undervisningsministeriet lavede i 2020 en undersøgelse, der viste at alle kommuner nu efterhånden anvendte den tværgående ordblindetest.

I 2016 blev ordblinderisikotesten lanceret, eller som den benævnes "*Test til tidlig identifikation af elever i risiko for udvikling af alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed*". En test der kan anvendes fra slutningen af 0. til og med 1. klasse. Ordblinderisikotesten er en test, der afdækker de centrale færdigheder omkring forudsætninger for afkodning og læsning.

"Ordblinderisikotesten afdækker, hvorvidt en elev er i risiko for at udvikle alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed. Ordblinderisikotesten skal indgå i en helhedsvurdering af eleven, som bør indeholde informationer om eventuelle diagnoser, der kan bidrage til at forklare svage resultater. Herudover baserer en helhedsvurdering sig på observationer fra undervisningen samt eventuelle oplysninger om ordblindhed i elevens familie".

Med ordblinderisikotesten afgrænsede man dermed også en ny gruppe elever som værende *i risiko for at udvikle ordblindhed* og dermed en forståelse af, at ordblindhed kunne undgås eller via den rigtige undervisning kunne trænes, så den fik mindre betydning for elevens funktion som læser.

Vi var en gruppe fra ROAL, der var opmærksomme på, at med afgrænsningen af denne nye gruppe elever som værende i risiko for at udvikle ordblindhed kan der være fare for, at nogle ordblinde elever ville opleve at gå i skole og først få den nødvendige indsats efter ordblindetesten i slutningen af 3. klasse eller senere.

Ordblinde elever, uanset alder, har brug for at kunne træne omsætning af bogstaver til lyd og via syntesedannelse til ord/mening samtidig med at de arbejder i de samme faglige sammenhænge/materialer som resten af klassen.

Elever må derfor have adgang til digitale tilgængelige materialer. Det er især materialer, der er samlet i NOTA.

Med adgang til tilgængelige tekster gives eleverne mulighed for:

- Oplevet inklusion fremfor ekskludering af læringsfællesskabet
- At blive bedre læsere og skrivere
- At udvikle tekstkompetencer, viden og ordforråd på lige fod med jævnaldrende læsere og dermed undgå læringstab
- At blive rutinerede i brugen af læse- og skriveteknologi
- At undgå marginalisering og bibeholdelse af socio-emotionelle styrker og kompetencer

På samme tid i 2017 blev der indgået en aftale om bedre veje til uddannelse og job, som alle partier i folketinget tilsluttede sig: "Aftalepartierne er enige om, at elever og studerende i hele uddannelsessystemet skal have adgang til digitale tekster og læremidler. NOTA's (Nationalbibliotek for mennesker med læsehandicap) forpligtelse til produktion af digitale tekster udvides til også at omfatte FGU, grundskolen og VEU-området på Undervisningsministeriets område". Hermed skal NOTA fremover også sørge for tilgængeliggjorte materialer til alle elever i folkeskolen. Det er afsættet for, at denne ad hoc-gruppe blev oprettet under ROAL.

Arbejdet i ad hoc-gruppen "*Elever i risiko for ordblindhed og adgang til NOTA*"

Gruppen strukturerede sit arbejde således:

Problemstilling: Adgang til digitale materialer for den yngste målgruppe er ikke optimal.

Beslægtet problemstilling: Der er skabt en ny gruppe handicappede/ordblinde, som er kommet i klemme. Er man alene testet med den nye risikotest, kan diagnosen 'ordblind' ikke stilles. Dermed har eleven ikke de rettigheder, som ordblinde har, fx adgang til Nota.

Arbejdsgruppen havde det mål at: Alle ordblinde børn i grundskolen skal have adgang til Nota. Der gives adgang til alle elever, der er testet i risiko for ordblindhed. Adgangen er begrænset, indtil den nationale ordblindetest eller anden test er taget. Målet er derfor at give et midlertidigt medlemskab af Nota

I gruppen blev der enighed om i første omgang at henvende sig til NOTA for at foreslå, at elever i indskolingen fik adgang til NOTA's bibliotek evt. med adgang via en ordblinderisikotest, der var rød. Adgangen kunne begrænses til at være, indtil en ordblindetest kunne gennemføres i foråret 3. klasse. En sådan begrænset adgang fandtes i forvejen for andre grupper af NOTA's medlemmer.

Møde d. 7.12.2017 – Nota og ad hoc gruppen vedr. tilgængeliggørelse af bøger til indskolingselever.

Spørgsmål til NOTA:

- *Hvordan forholder Nota sig til den politiske aftale vedr. tilgængeliggørelsen af bøger til grundskolen via Nota?*
 - o *Hvornår begynder Nota at implementere opgaven?*
- *Materialebasen: Er direktøren for NOTA i kontakt med STIL vedr. flytning af materialebasen?*
 - o *Kan man arbejde på en direkte overgang fra materialebasen til Nota?*
- *Kan den politiske aftale have betydning for indskolingselever? (som vi læser teksten bliver der også produceret materiale til indskoling)*

NOTA noterede gruppens ønsker, da NOTA ikke selv havde mandat til at afgøre om ønskerne kunne efterkommes. NOTA lovede at vende tilbage med et svar, når de havde afklaret mulighederne hos Kulturministeriet. Efter mødet kontaktede NOTA kulturminister Mette Bock Liberal alliance. Ministeren sendte spørgsmålet videre til Undervisningsminister Merete Riisager Andersen Liberal alliance.

Svar fra NOTA og Undervisningsministeriet

Vi har nu drøftet spørgsmålet om at benytte ordblinderisikotesten som indmeldelsesgrundlag på Nota med Undervisningsministeriet/STUK og Kammeradvokaten.

Det er begges vurdering, at ordblinderisikotesten ikke egner sig som grundlag for indmeldelse på Nota.

Undervisningsministeriet skriver, at " Formålet med den tidlige identifikation af elever i risiko for at udvikle alvorlige afkodningsvanskeligheder, herunder ordblindhed, er således at imødegå den negative udsigt, så eleverne ikke udvikler ordblindhed eller kun udvikler ordblindhed i begrænset omfang."

Kammeradvokaten nævner, at elever, der kun er testet positive i ordblinderisikotesten, ikke er omfattet af samarbejdsaftalens ordlyd. (Nota's samarbejdsaftale med rettighedshaverne).

Vi tager de nævnte vurderinger til efterretning og kan derfor ikke imødekomme ønsket om indmeldelse på Nota alene på dette grundlag.

Efter svaret vurderede gruppen, at de svar, man havde fået, var for meget en forholden sig til lovgivningen, og for lidt fokus på de muligheder man kunne opsøge til gavn for ordblinde elever i skolestarten. Samtidig kontaktede gruppen Mattias Tesfaye fra Socialdemokratiet for at få råd om de politiske muligheder, der kunne anvendes for fremme af synspunkterne. Mattias Tesfaye har en særlig interesse for ordblindeområdet og modtog Ordblindeprisen i 2018.

Gruppen blev derefter enige om at søge foretræde for Folketingets undervisningsudvalg for at fremlægge synspunkter for en bredere politisk gruppe i folketinget. Henvendelsen blev et åbent brev til Undervisningsministeren og Undervisningsudvalget med anmodning om foretræde.

Åbent brev til Undervisningsministeren og Undervisningsudvalget

Taastrup, d. 20.11.2017

Åbent brev til Undervisningsministeren og Undervisningsudvalget

Vi, en ad hoc-gruppe under ROAL, er bekymrede for 12.000-20.000 indskolingselever i grundskolen. Ifølge ministeriets ordblinderisikotest vurderes disse elever til at være i alvorlig risiko for ordblindhed. For at ovenstående elevgruppe kan være fuldt inkluderet i skolens læringsfællesskab, er det vores synspunkt, at disse elever skal have adgang til tilgængeliggjort materiale, fx via Nota bibliotek.

Med adgang til tilgængelige tekster gives eleverne mulighed for:

- Oplevet inklusion fremfor ekskludering af læringsfællesskabet
- At blive bedre læsere og skrivere
- At udvikle tekstkompetencer, viden og ordforråd på lige fod med jævnaldrende læsere og dermed undgå læringstab
- At blive rutinerede i brugen af læse- og skriveteknologi
- At undgå marginalisering og bibeholdelse af socio-emotionelle styrker og kompetencer

Forskning og praksiserfaring viser, at tidlig indsats er afgørende for skolebørns faglige udvikling. Den tidlige indsats for elever i risiko for ordblindhed bør efter vores vurdering indeholde både afhjælpende og kompenserende foranstaltninger. Eksempelvis har Kompetencecenter for Læsning i Århus (KCL) fundet, at konventionel læsning styrkes markant, når læse- og skriveteknologi samt tilgængelige tekster inddrages i læseundervisningen. Gode læsefærdigheder har afgørende indflydelse på elevers tro på egne evner og handlemuligheder samt på valg af uddannelse. Således har en tidlig indsats med adgang til tilgængeliggjorte tekster store socio-økonomiske fordele. Adgang til Nota bør derfor være en del af tidlig indsats, sideløbende med den grundige og systematiske læseindlæring.

Vi har gennem Nota modtaget Undervisningsministeriets og kammeradvokatens afslag på tidligere forespørgsel vedr. midlertidigt medlemskab af Nota for ovenstående elevgruppe. Vi opfordrer ministeren samt Undervisningsudvalget til at se nærmere på elevgruppens mulighed for adgang til tilgængelige tekster.

Vi beder derfor om at foretræde uddannelsesudvalget vedr. vores ønske.

Med venlig hilsen

Visti S. Hansen, leder af Kompetencecenter for Læsning i Århus, tlf. 29 20 42 34, vistso@aarhus.dk
Annette Klint, læsekonsulent i Kalundborg Kommune, tlf. 51 18 80 76, annette.klint@kalundborg.dk
Mogens Schmidt, formand af Ordblinde/Dysleksiforeningen i Danmark, v. Karen Bangert, konsulent i Ordblinde/Dysleksiforeningen i Danmark, tlf.: 36 75 10 88, karen@ordblind.org

Undervisningsministerens svar på Åbent brev

Undervisningsudvalget 2017-18
UNU Alm.del Bilag 64
Offentligt

Leder af kompetencecenter for Læsning i Århus Visti S. Hansen: vist-so@aarhus.dk
Læsekonsulent i Kalundborg Kommune Annette Klint: annette.klint@kalundborg.dk
Formand for Ordblinde/Dysleksiforeningen i Danmark Mogens Schmidt v/konsulent Karen Bangert
Karen@ordblind.org

Ministeren

Frederiksholms Kanal 21
1220 København K
Tlf.: 32 92 50 00
E-mail: uvm@uvm.dk
www.uvm.dk
CVR-nr.: 20453044

Kære Visti S. Hansen, Annette Klint, Mogens Schmidt og Karen Bangert

5. februar 2018
Sagsnr.:17/16616

Tak for jeres e-mail af 13. december 2017 med jeres åbne brev til Undervisningsudvalget og mig om adgang til tekster i Nota for elever i indskoling, der er i risiko for at udvikle ordblindhed.

I skal have tak for jeres ønske om at støtte denne elevgruppe bedst muligt.

Da Nota hører under Kulturministeriets ressort, har jeg aftalt med kulturministeren, at jeg afgiver et fælles svar på begge vegne med bidrag fra kulturministeren.

Som I er bekendt med, indledte Dysleksiforeningen i 2017 en dialog med Nota om muligheden for, at en gruppe elever, som er i risiko for at udvikle ordblindhed, kan få adgang til Nota. Med henblik på en vurdering af indmeldelsesgrundlaget for denne gruppe elever bad Nota om kammeradvokatens vurdering. Kammeradvokaten har vurderet, at Ordblinderisikotesten ikke er et egnet indmeldelsesgrundlag.

Det betyder, at der i Notas samarbejdsaftaler med rettighedshaverne ikke er hjemmel til at give eleverne adgang til Notas materiale, da elever i risikogruppen ikke opfylder lovens krav til handicaps for at få adgang til materiale fra Nota. Ordblinderisikotesten alene vil altså ikke kunne imødekomme ønsket om indmeldelse på Nota.

Jeg henholder mig hertil og kan oplyse, at Undervisningsministeriet har været hørt i forbindelse med jeres henvendelse til Nota. Det er ministeriets vurdering, at Ordblinderisikotesten ikke er egnet som indmeldelsesgrundlag hos Nota.

Der er tale om en test, der afdækker risiko for ordblindhed og ikke om en diagnosticerende test som fx Ordblindetesten, som kan anvendes fra slutningen af tredje klassesetning.

Ministerens svar på henvendelsen var en gentagelse af det svar, der var tilgået gennem NOTA, og dermed ikke en faglig uddybning af problemstillingerne.

Anmodning om foretræde for Undervisningsudvalget tiltrådt med møde d. 22. okt. 2018.

Ad Hoc gruppen fik foretræde for Undervisningsudvalget. Et foretræde er af 15 min. varighed, så det var begrænset, hvor uddybende argumentationen kunne blive, men vi satsede på at få afleveret de centrale problemstillinger via en fiktiv, men meget realistisk fortælling om en ordblind elevs start i skolen. Samtidig blev fortællingen knyttet op på de velkendte negative mentale følger, der kommer af konstant at være i en situation, hvor man ikke slår til i det, der er mest centralt i skolen: Det at kunne lære at læse og via læsning have muligheden for bl.a. at tilegne sig viden.

Fra gruppens præsentation til udvalgsmødet

Opfordring til Undervisningsudvalget

- Ansvar for de 12.-20.000 ordblinde elever i indskolingen
 - Lyt til eksperterne: Eleverne
 - Revurdering om midlertidig adgang til Nota Bibliotek via Ordblinderisikotesten
- Vi undgår en negativ mental caskadeeffekt for ordblinde elever
- Vi sikrer oplevet inklusion for eleverne
- Livsværdi
 - Læringsværdi
- Endelig ordblindetest i 3. kl. om fortsat adgang

Undervisningsudvalgets henvendelse til ministeren af 23. okt. 2018.

Mødet affødte at Undervisningsudvalget rettede henvendelse til Undervisningsministeren om, hvad der skulle til for at give elever i indskolingen adgang til tilgængeliggjort materiale i NOTA's Bibliotek, og hvad det ville koste at give en sådan adgang.

23. oktober 2018

*Udvalget udbeder sig ministerens besvarelse af følgende spørgsmål:
UNU alm. del Spørgsmål 21*

Vil ministeren med henvisning til ministerens svar af 5. februar 2018 til leder af Kompetencecenter for Læsning i Århus og formanden for Dysleksiforeningen m.fl. om adgang til tekster i Nota for elever, der er i risiko for at udvikle ordblindhed, jf. UNU alm. del – bilag 64, folketingsåret 2017-18, oplyse, hvad der skal til for at give de pågældende elever adgang til Notas materiale, og hvad det vil koste at give en sådan adgang? Svar bedes sendt elektronisk til lov@ft.dk.

På udvalgets vegne Pernille Rosenkrantz-Theil formand

Undervisningsministerens svar:

Som det fremgår af mit svar af 5. februar 2018 til leder af Kompetencecenter for Læsning i Århus og formanden for Dysleksiforeningen m.fl. (UNU alm. del – bilag 64) hører Nota under Kulturministeriets ressort. Jeg har derfor indhentet følgende bidrag fra Kulturministeriet for at kunne besvare spørgsmålet: "Adgangen til Notas materialer hviler på samarbejdsaftaler med rettighedshaverne og en eventuel udvidelse af adgang til nye brugergrupper, fx elever, der er i risiko for at udvikle ordblindhed, forudsætter, at der indgås samarbejdsaftaler med rettighedshaverne herom. Det er ikke på forhånd givet, at de forskellige rettighedshavere vil indgå aftaler med Nota om, at der kan stilles materialer til rådighed for en sådan ny brugergruppe, ligesom der kan være begrænsninger i visse aftaler, der betyder, at ikke alt materiale kan stilles til rådighed. En evt. adgang til Notas materiale for de pågældende elever vil medføre omkostninger til vederlag til rettighedshaverne samt til Notas systemomlægning til nye brugergrupper. Da samarbejdsaftaler med rettighedshaverne beror på forhandlinger, er det imidlertid ikke muligt på forhånd at oplyse, hvad det vil koste at give de pågældende elever adgang til Notas materialer". Undervisningsudvalget 2018-19 UNU Alm.del endeligt svar på spørgsmål 21 Offentligt 2 Det er fortsat Undervisningsministeriets vurdering, at ordblinderisikotesten ikke er egnet som indmeldelsesgrundlag af de grunde, der fremgår af mit svar af 5. februar 2018. Jeg vil afslutningsvis bemærke, at adgangen til Notas tekster for elever og studerende med diagnosticeret ordblindhed bliver styrket fra og med 1. august 2019, hvor Notas's forpligtelse til produktion af digitale tekster udvides til også at omfatte elever og studerende med ordblindhed i grundskolen, på den forberedende grunduddannelse og på voksen- og efteruddannelse.

Med venlig hilsen Merete Riisager

Af undervisningsministerens svar fremgik, at NOTAs adgang til materialer var økonomisk fastsat af en forhandling med rettighedsindehavere og derfor ikke kunne oplyses. Svaret indeholdt en gentagelse af, at ministeren ikke vurderede, at ordblinderisikotesten egnede sig som adgangsgivende til NOTA Bibliotek. Dermed ikke nærmere vejledning til fagpersoner i skoleverdenen, der står med ordblinde elever i indskolingen. Ministeren oplyste desuden, at pr. 1. august 2019, som følge af *"Aftale om bedre veje til uddannelse og job"* ville adgang til NOTAs materialer for diagnosticerede ordblinde elever i grundskolen blive styrket.

Efterfølgende sendte Undervisningsudvalget i marts 2019 en forespørgsel til undervisningsministeren, om ministeren ville indkalde til forhandling med henblik på at undersøge, hvad det ville koste at give elever i risiko for at udvikle ordblindhed adgang til NOTAs bibliotek. Ministerens svar var en gentagelse af det hidtidige, at ordblinderisikotesten ikke egnede sig som indmeldelsesgrundlag hos NOTA, hvorfor hun afslog at indkalde til forhandlinger.

Ad Hoc gruppen havde dermed presset på ad de politiske kanaler, det var muligt at benytte, og efterfølgende blev man i gruppen enige om følgende afsluttende vurdering:

Situationen var så i praksis, at alle elever i grundskolen, der var diagnosticeret ordblinde, kunne blive tilmeldt NOTA bibliotek. Da det fremgår af Undervisningsministeriets beskrivelse, at ordblindhed er en biologisk neural tilstand, vil denne tilstand overvejende være medfødt og dermed også findes hos elever i indskolingen. Hurdlen er at få fagpersoner til at afgrænse/diagnosticere ordblindhed i denne gruppe. Undervisningsministerens svar giver ikke nogen løsning på dette, og der gives heller ikke anden anvisning end, at skolen med ordblinderisikotesten har mulighed for at tilrettelægge undervisningen, så nogle elever (læs 'ordblinde') ikke ender med så ringe afkodningsfærdigheder, at de må betegnes som ordblinde.

Samtidig findes der i Danmark stadig ikke nogen konvention omkring, hvem der kan diagnosticere ordblindhed eller nogen aftale om anvendelse af bestemte kriterier/test.

I praksis - ingen hjælp fra undervisningsministeren til afgrænsningen, men stadig en anerkendelse af at ordblindhed er en biologisk faktor.

Vi kan se, at den meget grundige undervisning, der er beskrevet i *"Ordblindhed i grundskolen - Et inspirationsmateriale,"* ikke finder massivt indpas hos mange skoler, om end elementer af det beskrevne finder anvendelse.

Uden adgang til tilgængelige materialer står ordblinde elever i indskolingen, for os at se, stadig uden den nødvendige kontinuerlige daglige træning af den fonologiske afkodning og omsætning til meningsbærende tekst, og uden at dette sker i en samtidig meningsbærende kontekst, som er det materiale resten af klassen arbejder med. Og dog - der er et stigende antal fagpersoner, der indmelder ordblinde elever fra indskolingen i NOTAs Bibliotek. Den stigende anvendelse af digitale arbejdsmåder i folkeskolen understøtter netop dette.

Vi kan se, at udviklingen efter ad hoc-gruppens arbejde går i den rigtige retning:

- I praksis kan man nu tilmelde elever i indskolingen i NOTA bibliotek!!!

- Ministeriet har afsat en pulje til ordblindeområdet over de kommende år.¹
- Ministeriet prioriterer at der udvikles en ordblindetest til 2. kl.²

Det er vores vurdering, at det fokus, som ad hoc-gruppen har stået for, har været medvirkende til den positive udvikling omkring ordblinde indskolingselevers mulighed for adgang til tilgængelige materialer. Dermed er disse elevers mulighed for at kunne dygtiggøre sig styrket ved netop at kunne "gå på to ben" i læseindlæringen.

¹ <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2020/sep/200930-soeg-om-boerne--og-undervisningsministeriets-udlodningsmidler-2020>

² https://hum.ku.dk/faknyt/2020/oktober/center-for-laeseforskning-skal-udvikle-redskab-til-tidlig-opsporing-af-ordblindhed/?fbclid=IwAR2Atdo4Yn8CdkmLzrvJzTKWwa0AF0f_gh1pzfaoJQNQgy6cfFP435i38UU